

NARODENIE DVOJIČIEK, POŽEHNANIE ČI UTRPENIE? HISTORICKO-DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA KRSTNÝCH MATRÍK VYBRANÝCH RÍMSKOKATOLÍCKYCH A EVANJELICKÝCH A.V. FARNOSTÍ NA SLOVENSKU

Ján Golian

*Katedra histórie, Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
goliannes@gmail.com*

Birth of twins, blessing or misery? A historical-demographic analysis of selected baptized registers of Roman Catholic and Lutheran parishes in Slovakia

Abstract—The study deals with births of twins as recorded in church registers of selected rural parishes in the course of the 18th and 19th centuries. It represents a certain microprobe into the records of church registers of the baptized population in Slovakia. It describes regional and denomination differences as regards the attitude to this not very common type of birth. The selected parishes include Lúčky, now part of Kremnica (Žiar nad Hronom district), Lukáčovce (Nitra district) and Rabča (Námestovo district) on the Catholic side, and Turičky, at present part of the Cinobaňa village (Poltár district), on the Evangelic side. The study investigates the number of twin births as compared to the total population numbers of the individual parishes, the seasonal character of twin births and the irregularity of the occurrence of twin births. It examines the ratio of newborn boys and girls in twin and single births. The study is accompanied by examples of the choice of godparents for twins. Attention is further paid to the popularity of the first names chosen for twins in individual families, with respect to families with repeated births of twins. The work also looks into phenomena such as conditions under which twins were born illegitimate, or the death rate of twins before baptism and within three years of their lives. The study is a contribution to the reasearch of specific features of family life in the 18th and 19th centuries in Slovakia.

Keywords—*Records of Church Register, Birth of Twins, 18th and 19th century, Child Mortality, Lúčky, Turičky, Lukáčovce, Rabča*

ÚVOD

NARODENIE dvojčiek malo a má v rodine vždy špecifické miesto. V dnešnej spoločnosti je narodenie dvojčiat vnímané skôr kladne, pretože pri jednom tehotenstve prídu na svet hneď dvaja potomkovia. Na druhej strane je výchova dvoch detí náročnejšia, a preto súčasná západoeurópska spoločnosť poznačená demografickým regresom a charakterizovaná trendom modernej jednodetnosti narodenie dvojčiek môže vnímať aj negatívne. Pre túto spoločnosť, ktorej znaky sú zjavné aj na našom obyvateľstve, je charakteristický vyšší sobášny vek, a teda aj vyšší vek prvorodičiek. Tieto faktory v niektorých prípadoch vyvodzujú dôsledky, kedy manželské páry (často krát po márných pokusoch otehotnieť) využívajú ponuku modernej medicíny. S umelým oplodnením vzniká aj tendencia narodenia dvojčiek či ešte väčšieho počtu súrodencov. Takto sa narodenia dvojčiek opätovne stávajú pomerne častejším javom súčasnej spoločnosti.

Pohľadom do cirkevných matrík v 18. a v 19. storočí sa snažíme odkryť miesto dvojčiek v slovenskej vidieckej spoločnosti. Ako často sa mikroregión dediny stretával s viacrakými narodeniami. Ako boli tieto narodenia označované v cirkevných matrikách a čo sprevádzalo narodenie a krst dieťaťa. Agregatívnym výskumom cirkevných matrík sa pokúsime zistiť či sa z dvojčiek častejšie rodili chlapci alebo dievčatá. Pohľadom do slovenskej rodiny sa dozvieme aké mená najčastejšie dostávali dvojčiky a predstavieme si prípady opakovaných viacrakých narodení tým istým manželským párom. V období pred demografickým prechodom, kedy sa zo

100 narodených detí viac než 40 nedožilo dvoch rokov, ľudia nevnímali detskú úmrtnosť tak tragicky, ako je tomu dnes. Omnoho častejšie pri pôrode umrela aj rodička, avšak pri príchode na svet dvojčiek sa toto riziko rapídne zvyšovalo. Pôrody v rodine boli každoročnou záležitosťou, no narodenie dvojčiek znamenalo v živote rodiny väčšie starosti o nevyhnutné sociálne zabezpečenie dvojčiat. Pred rodinou stáli viaceré existenčné otázky, ktoré narodenie dvojčiek ešte znásobovali. Išlo najmä o zabezpečenie stravy pre matku, aby mala dostatok výživy pre oboch potomkov. Okrem týchto nákladov musela rodina vynaložiť viacero prostriedkov aj pre pôrodnú babicu, ktorá bola pri takomto pôrode nevyhnutná. Koniec koncov krst dvoch detí stál rodinu viac z hľadiska povinností voči cirkevnej a svetskej vrchnosti. S narodením dvojčiek prichádzala aj možnosť osloviť ďalšie minimálne dve osoby do úlohy krstných rodičov, ktorí by aspoň čiastočne niesli zvýšené náklady.

Táto prípadová štúdia, postavená na empirickom základe analýzy cirkevných matrik, využíva závery výskumov absolventských prác v niekoľkých slovenských lokalitách (Golian 2010; Zemková 2010; Strišková 2011). Lokality predstavujú rôzne spracované oblasti, čím prinášajú pohľad do problematiky, ktorá v slovenskej histórii ešte nebola otvorená. Základným výskumom cirkevných matrik z týchto mikroregiónov môžeme prípadovo otvoriť možnosť komparácie populačných javov a miesta viacrakých narodení v nich. V štúdiu sa venujeme katolíckym farnostiam Lúčky (okres Žiar nad Hronom), Lukáčovce (okres Nitra) a farnosti Rabča (okres Námestovo) a evanjelickej farnosti Turičky (okres Poltár).

MIESTO DVOJČIEK V MATRIKÁCH POKRSTENÝCH

V najstarších dochovaných matrikách viacnásobné narodenia spravidla neboli špeciálne označované. V záznamoch zo 17. storočia sa stretávame s dvojčkami v záznamoch, ktoré uvádzajú dve krstné mená, medzi ktoré bola vsúvaná spojka „a“ latinsky „et“. Pri týchto záznamoch bolo potrebné sledovať či išlo o jedno dieťa, ktoré dostalo viacero krstných mien, alebo sa jednalo o dvojčatá či trojčatá. Práve spojka „et“ bola poznávacím znakom viacnásobného tehotenstva, keďže poznámky typu „*gemini, gemelli*“ a pod. bola prax až 18. storočia (Lipovskí 2008: 182). Istou formou rozlišovania viacnásobného

sobného tehotenstva bolo sledovanie aj počtu krstných rodičov. Táto metóda by však mohla bádateľa viesť na nesprávnu cestu, keďže sa v matrikách mohli objaviť prípady krstov detí miestnych „prominentov“, ktorí vybrali pre svojich potomkov viacero krstných mien a kvôli prestíži na krst pozvali aj viacerých krstných rodičov. V priebehu 18. storočia sa však v matrikách stretávame spravidla so zodpovednou registráciou dvojčiek, na základe ktorej možno pracovať s reprezentatívnymi vzorkami.

V katolíckej farnosti Lúčky sa tieto záznamy kontinuálne objavujú od konca 17. storočia. Odvtedy sú zachované aj najstaršie matriky pokrstených. Za dvestoročné obdobie tvorili dvojčky v tejto nemeckej dedine pri Kremnici podiel 2,46 % zo všetkých narodených detí. V evanjelickej farnosti Turičky tvorili dvojčky vyše 3 % zo všetkých narodených. Kontinuitu podobnú Lúckam nepozorujeme, keďže až v piatich dekádach dvestoročného obdobia nemáme záznamy o narodení dvojčiek. Do polovice 18. storočia sa dvojčky v Turičkách rodili len veľmi zriedkavo, čo môže naznačovať aj prípady štatistickej podregistrácie viacnásobných tehotenstiev. V nasledujúcom šesťdesiatročnom období 1761–1820 sa v evanjelickej farnosti narodilo spolu 88 detí z dvojčiek, čo predstavovalo vyše 72 % všetkých dvojčiek narodených v rozmedzí rokov 1691–1890. Počet narodení detí – „blížencov“ – vyvrcholil v 80. rokoch 18. storočia, kedy sa v Turičkách narodilo takmer každé desiate dieťa z dvojčiek. Tieto zvýšené počty možno odôvodniť aj zvýšeným počtom pôrodnosti na prelome storočí, avšak zvýšený pomer narodených dvojčiek pretrvával až do konca devätnásteho storočia, kedy už počet narodených klesal. Podobný vývoj zaznamenala i hornooravská farnosť Rabča, kde predstavoval podiel dvojčiat v rokoch 1766–1896 2,18 % zo všetkých pôrodov. Najviac narodených dvojčiek sa objavovalo, rovnako na prelome 18. a 19. storočia. Vo farnosti Lukáčovce sa najviac dvojčiek rodilo v poslednej štvrtine 18. storočia. Výrazne nad priemer sa dvojčky v tejto katolíckej farnosti rodili aj v polovici 19. storočia. V tejto oblasti tvorilo narodenie dvojčiek najmarkantnejší podiel zo všetkých porovnávaných farností, a to 3,28 % z narodených (Zemková 2010). Väčšina výskumov dokazuje, že frekvencia narodenia dvojčiek sa pohybuje okolo 1,9 % zo všetkých narodených. Pri týchto hodnotách však nemôžeme zabúdať, že ide o mikroregió-

ny, v ktorých hodnoty môžu byť skreslené a tým závery nemôžeme predkladať v absolútnom svetle. Vo výskumoch poľských autorov sa pomer dvojičiek medzi narodeniami všetkých detí pohyboval od 1,3 % cez 2,0 do 2,2 % (Spychała 1995: 19; Daszkiewicz-Ordyłowska 1995: 29; Kwapulińska 1995: 37). Samozrejme, v jednotlivých regiónoch sú badateľné odchýlky, ktorých príčiny mohli byť rôzne. Pri analýze rodín sa zistilo, že dvojičky spravidla rodili ženy v zrelšom veku, t. j. okolo 37 rokov (Spychała 1995: 18–19).

NARODENIA A KRSTY DVOJIČIEK

Výskumy v sledovaných lokalitách uvádzajú index maskulinity 104 až 105 narodených chlapcov na 100 dievčat. Zdanlivú nerovnosť vyrovnáva slabšia imunita a odolnosť chlapcov (sprevádzaná vyššou úmrtnosťou) ako dievčat, čím sa stával pomer narodených viac-menej vyvážený. Vo farnosti Lúčky sa z dvojičiek rodilo viac dievčat ako chlapcov v počte 54 chlapcov ku 58 narodeným dievčatám (index maskulinity 93,1). Na druhej strane bol v Turičkách tento pomer vymenený. Ako dvojičky sa v evanjelickej farnosti narodilo 64 chlapcov a 58 dievčat (index maskulinity 110,4). V Lukáčovciach medzi narodeniami dvojičiek prevyšovali rovnako chlapci. Avšak samotný rozdiel tvoril len jeden prípad narodenia, teda dvaja novorodenci (Zemková, 2010). Na rozdiel od spomínanej vyrovnanosti pohlaví pri narodeniach bol vo farnosti Rabča pomer narodených chlapcov omnoho nižší ako počet dievčat. V rokoch 1766–1895 sa narodilo 160 chlapcov a 198 dievčat. Celková hodnota indexu maskulinity sa pohybovala v hodnote 80,8 (Strišková 2011: 31). Vo výskumoch z poľského prostredia sa index maskulinity dvojičiek pohyboval veľmi podobne, v širokom spektre hodnôt – od 90,2 cez 113,3 po 134,3 (Daszkiewicz-Ordyłowska 1995: 29; Kwapulińska 1995: 37; Spychała 1995: 19). Vo všetkých prípadoch boli výskumy robené na malých vzorkách obyvateľstva a tým sú pochopiteľné také výrazné rozdiely medzi počtami narodených chlapcov a dievčat.

Krst dieťaťa bol významnou udalosťou nielen pre samotného potomka či potomkov, ale aj pre rodičov a blízke okolie. Hoci sa s krstom zbytočne neotáľalo a dieťa bolo krstené čo najkôr „*quam primum*“, krstní rodičia boli starostlivo vyberaní. Na druhej strane sa odmietnutie krstného rodičovstva pokladalo za neprípustné

a nehodné odpustenia pred Bohom i človekom. Krstní rodičia boli často vzdialenejší príbuzní alebo známi rodičov. Pre krstných rodičov vyplývali aj záväzky voči svojmu krstnému a jeho rodine. Preto sa s výberom krstných rodičov mohlo kalkulovať a voľbou majetnejších krstných rodičov mohli rodičia zabezpečiť svoje deti. Keďže krstní rodičia niesli pred cirkvou zodpovednosť za duchovnú gramotnosť dieťaťa, kňaz ešte pred krstom skúsil či poznajú vyznanie viery a modlitbu Pána a potom, počas vysluhovania sviatosti aj sami vyznali vieru za krstené dieťa (Lenderová a Rýdl 2006: 98). Po samotnom akte krstu nasledovala oslava, ktorá bola určená pre ženy z rodiny. Otec a krstný otec dieťaťa boli po chvíli poslaní preč a ženy pokračovali v zába-ve. Marta Botíková cituje Pavla Dobšinského: „*ženy sa tam šaleli, popili a spievali rozpustilé piesne a nepekňého obsahu.*“ (Botíková et al. 1997: 169). V prostredí západných susedov na Poděbradsku sa dozvedáme o „*všelijakých nezbedných kúskoch*“, ktoré sa na hostine v noci vystrájali (Navrátilová 2004: 79). Po krste nasledovali tzv. „*vádzky*“ alebo „*Introductio puerperae*“ (vovedenie rodičky), ktoré boli symbolickým vvedením matky a dieťaťa či detí do cirkevného spoločenstva. Slávnostné vvedenie matky a nového či nových veriacich sa odohrávalo príchodom do miestneho kostola, kde im kňaz požehnal (Čaplovič 1997: 219). Matka a jej narodené deti boli takto v spoločnosti symbolicky očistené od nečistoty pôrodu, ktorú im ľudové tradície pripisovali.

Pri krste dvojičiek či ešte viacerých súrodencov naraz sa verilo, že jeden zo súrodencov náhle umrie (Navrátilová 2004: 80). Dvojičky mali zvyčajne rovnaký počet krstných rodičov ako deti, ktoré sa rodili bez súrodenca. Vyskytovali sa aj prípady, kedy sa počet krstných rodičov odlišoval. Na začiatku 18. storočia sa v matrikách nachádzal osobitný zápis krstných rodičov pre prvé dieťa z dvojičiek a iné mená krstných rodičov stáli pri mene jeho súrodenca. Dokazuje to zápis dvojičiek Zuzany a Jána, narodených 25. februára 1709 vo farnosti Lúčky. Zápis bol oddelený osobitne, ako keď išlo o dve deti rôznych rodičov, avšak s poznámkou, že ide o dvojičky. Zuzana mala pri krste dvoch krstných otcov a tri krstné mamy a jej brat Ján bol krstený dvoma krstnými otcami a rovnakým počtom krstných mám. Ani jeden krstný rodič sa deťom nezhodoval. (Matricula ... Lúčky ab anno 1688. Tom I.: 17). V prvej polovici 18. storočia, kedy

sa v praxi definitívne presadilo kanonické nariadenie o dvoch krstných rodičoch pri narodení dvojičiek, bola skutočnosť naďalej odlišná. K najčastejším prípadom, kedy dvojičky „krstili“ jeden pár, muž a žena, sa pridával aj variant ďalšej krstnej matky. Tieto prípady troch krstných rodičov neboli viazané na krsty dvojičiek podľa pohlavia. Na začiatku 19. storočia boli najčastejšie prípady dvoch krstných otcov a dvoch krstných mám, teda každé dieťa krstil iný pár. Od dvadsiatych rokov sa objavovali varianty, kedy dvojičky mali krstného otca spoločného, ale mali rozdielne krstné matky. V Turičkách sa v 18. storočí najčastejšie pri krstoch dvojičiat objavovali dve mená krstných otcov a dve mená krstných matiek. Každé z narodených detí, teda malo „vlastných“ krstných rodičov. V tomto období mali aj deti, ktoré sa narodili bez súrodencia, rovnaký počet krstných rodičov. Objavovali sa aj prípady, kedy dve deti mali za krstných rodičov iba jeden pár. Častejšie však pri krste dvojičiek asistovali viaceré osoby. Stávalo sa tak najmä v 18. storočí a počet týchto krstných rodičov sa pohyboval od päť do sedem. V druhej polovici 18. storočia vo farnosti Rabča mali dvojičky spravidla dvoch krstných rodičov rovnako ako iné pokrstené deti. Podobne ako v katolíckej farnosti Lúčky mali vo väčšine prípadov deti jedného krstného otca a dve krstné mamy. Na začiatku 19. storočia sa v matrikách začínajú objavovať zriedkavo aj dva páry odlišných krstných rodičov. Ale trend dvoch krstných mám a jedného krstného otca pretrvával aj naďalej pri väčšine krstov počas celého 19. storočia. V matrikách sa síce objavovali štyria krstní rodičia, ale vo väčšine prípadov bol ten istý krstný otec zapísaný dvakrát a krstné matky boli odlišné osoby (Strišková 2011: 31).

DVOJIČKY V RODINE A ICH MENÁ

Objavili sa prípady, kedy sa dvojičky rodili častejšie, ako tomu bolo zvyčajne. Z matrik pokrstených môžeme jednoducho určiť, v ktorých mesiacoch narodenia dvojičiek rástli a kedy naopak klesali. Sezónnosť plodnosti obyvateľstva bola v minulosti ovplyvňovaná viacerými faktormi. V čase veľkého pôstu a adventu bolo manželské spoluzitie obmedzované, čo sa odzrkadlilo na nižšej pôrodnosti v určitých fázach roka. Podobne aj sezónne práce na poli alebo cestovanie mužov za prácou, napríklad v čase žatvy, mohlo mať za následok ďalší pokles pôrodnosti. Vo farnosti Lúčky sa najčastejšie dvojičky ro-

dili v mesiaci jún, ostatné mesiace v roku boli viac-menej vyrovnané. Vo farnosti Turičky sme zaznamenali vysoký vzostup narodení dvojičiat v mesiacoch november a február, kedy sa narodilo až 20 %, resp. 16 % zo všetkých dvojičiek. V ostatných mesiacoch sa rodili dvojičky v oveľa menšej miere. Edmund Piasecki vo svojich výskumných záveroch uvádza mesiace december až január, kedy zaznamenal zvýšený podiel narodených dvojičiek (Piasecki 1990: 116).

V cirkevných matrikách sme zaznamenali aj prípady, kedy sa dvojičky rodili po sebe vo veľmi krátkom čase. Výnimočná situácia nastala v októbri 1778 v Lúčkach. Vtedy sa v piaty, devätnásty a tridsiaty deň mesiaca narodili tri páry dvojičiek. Boli to dcéry Jána a Kristíny Veinds, Mária a Zuzana, narodené 5. októbra, dcéry Juraja a Evy Neüschla, Martina a Mária Terézia, narodené 19. októbra a dcéry Martina a Kataríny Neüschla, Alžbeta a Katarína, narodené 30. októbra. (Matricula ... Lúčky ab anno 1688. Tom I.: 76–77). O takmer sto rokov neskôr sa v tej istej farnosti opakovala podobná situácia. V roku 1870 sa v mesiacoch január až máj narodili tri páry dvojičiek. Dvakrát to boli dve dievčatá a raz zmiešaný pár. Záznamy v matrike hovoria, že dve zo šiestich narodených detí umreli už pri pôrode a jedno dievča o mesiac neskôr. Prvý prípad bol z 21. januára, vtedy sa Ignácovi a Helene Turtsanovcom narodili dcéry Mária a Veronika. Staršia z nich podľa matriky umrela už 11. februára. Ignácovi a Terézii Oszvaldovcom sa narodili 9. marca dcéra Alžbeta a mŕtvy syn. A nakoniec sa Ambrózovi a Márii Puszkailerovcom 31. mája narodila dcéra Mária a jej mŕtva sestra. (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 25–26).

V Rabči na Orave bol výnimočným obdobím kalendárny rok 1889, kedy sa od 5. januára do 31. decembra narodilo až šesť párov dvojičiek (Strišková 2011: 30). V Turičkách sa tiež objavili prípady, kedy sa vo farnosti rodili dvojičky častejšie, ako bol štatistický priemer. V osemdesiatych rokoch 18. storočia sme vo farnosti zaznamenali najviac prípadov narodených dvojičiek. V týchto desiatich rokoch sa narodilo až 23 % detí zo všetkých narodených dvojičiek. V rokoch 1782 a o päť rokov neskôr boli v matrike zapísané po tri páry narodených dvojičiek. Okrem toho sa v rokoch 1784, 1785 a 1786 narodili po dva páry. Konkrétne sa v roku 1782 v mesiacoch február až november narodili tri páry zmiešaných dvojičiat: Pavol a Mária; Michal a Helena

a Ondrej a Žofia (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 64–66). Podobná situácia nastala v roku 1787, kedy sa v mesiacoch jún až november narodilo šesť dievčat z dvojčiek. Počas neceľného polroka sa trom párom rodičov v Turičkách narodili dcéry Zuzana a Mária; Mária a Helena a Katarína a Dorota (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 87–89). Okrem týchto nezvyčajných prípadov sme v turičskej farnosti zaznamenali aj ďalšie prípady, kedy sa dvojičky rodili nezvyčajne často. V roku 1887 sa v priebehu štyroch dní narodili dva páry dvojčiek. Prvý februárový deň sa manželom Jurajovi a Kataríne Szabovcom narodili synovia Ján a Pavol (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 47). Už štvrtého boli v matrike zapísané ďalšie dvojičky. Pavlovi a Kataríne Kacsányiovcom sa narodili dcéry Mária a Juliana (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 47). Ešte namáhavejší deň mala pôrodná babica v Turičkách 7. februára 1792. Deň po sviatku sv. Doroty prišli pôrodné ťažkosti na Dorotu Oravcovú a rovnako aj Annu Szabovú. Dorote a Jurajovi sa narodili v tento deň dcéra Mária a syn, ktorý pri pôrode umrel (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 104). Anne Szabovej s manželom Ondrejom sa narodili chlapec a dievčatko, ktoré dostali mená Matej a Mária (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 104).

Výber mien pre narodené deti často záležal od rôznych činiteľov. Najčastejšie sa z etnografickej literatúry dozvedáme o tom, že deti si svoje mená mohli „priniesť“. Kedy záležalo od blízkosti sviatku svätého, kedy sa narodili. Najmä v katolíckom prostredí úcta ku svätcom znamenala presvedčenie, že svätec, ktorého meno bude dieťa nosiť, bude za dieťa v nebi orodovať a pod jeho ochranou rást. V prípade dvojčiek sa tieto teórie preniesli aj do praxe. Napríklad sviatok sv. Petra a Pavla bol neraz inšpiráciou pre mená chlapcov, ktorí sa narodili v posledných dňoch mesiaca jún. Menej dôležitou motiváciou pri výbere mena pre deti boli mená rodičov, krstných rodičov či prarodičov. Ako uvádza etnografická literatúra a potvrdzujú aj matričné záznamy, týchto prípadov bolo menej.

Často boli krstné mená udelené dvojčkám na základe biblických motívov, súrodencov spája najbližšie pokrvné puto: *Peter a Pavol, Filip a Jakub, Jozef a Mária* či *Ján a Mária*. Vo farnosti Lukáčovce sa medzi dvojčkami často objavovala kombinácia mien *Adam a Eva*, ktoré dostalo až 19 párov dvojčiek zo 41 narodených

zmiešaných párov. Tieto mená boli obľúbené aj osobitne. Dievča dostalo meno *Eva* v takmer každom druhom narodenom páre dvojčiek. Na druhej strane sa *Adam* objavil v skoro každom treťom páre narodených. Avšak pri krstoch jednotlivcov sa tieto mená tak často neobjavovali. Ani *Adam*, ani *Eva* nepatrili medzi najpopulárnejšie mená. Pri krstoch dvojčiek však predstavovali výrazný podiel narodených (Zemková 2010: 29–30). S veľmi podobnými prípadmi ako v Lukáčovciach sa stretávame aj vo farnosti Rabča. Až 48 % zmiešaných párov dvojčiek malo meno po „biblických prarodičoch“.

Obrázok 1. Dve „generácie“ dvojčiek. (Prevzaté z Botíková et al. 1997: 84)

Výskum v tejto katolíckej farnosti dokazuje, že tento trend sa v druhej polovici 19. storočia začal vytrácať. Medzi dvojčkami mužského pohlavia by sme na Orave v 19. storočí najčastejšie našli mená: *Adam a Jakub, Adam a Pavol, Adam a Jozef, Adam a Ignác, Adam a Ján, Adam a Michal, Adam a Martin, Adam a Matej*. Medzi dievčatami sa najčastejšie objavili: *Eva a Katarína, Eva a Anna, Eva a Marina, Eva a Mária, Eva a Sofia, Eva a Veronika, Eva a Dorota, Eva a Juliana* (Strišková 2011: 31). Medzi dvojice najfrekvencovanejších mien pre zmiešané dvojičky patrili napríklad mená *Jozef a Mária, Jozef a Ján, Pavol a Ján, Anna a Mária (Marina), Mária a Ján, Štefan a Mária, Martin*

a *Ján, Ján a Anton, Anton a Martin, Mária a Helena* atď. (Strišková 2011: 30–31). V Rabči sa vyskytovali aj prípady, ktoré sme popisali aj v evanjelickej farnosti, kedy mená po zosnulých deťoch sa opakovane použili pre ich mladších súrodencov, ktorí sa narodili po úmrtí brata či sestry. Jedným z takýchto prípadov bola rodina Jána a Mariny Kitkovcov z Oravskej Polhory. Tým sa v júni 1775 narodili dcéry Eva a Katarína. O rok neskôr v auguste použili tieto isté mená pre ďalšie svoje dvojčiky (Strišková 2011: 31).

DEDIČNOSŤ DVOJČIEK

Dvojčiky v rodine sú javom, ktorý sa generačne dedí. Dedičnosť sa však nevyznačuje pravidelnosťou po meči alebo po praslici a nedá sa tvrdiť, že sa v rodine opakujú obgeneračne alebo inou periodicitou. I napriek tomu badáme dedičnosť dvojčiek v matrikách pokrstených v rodinách, ktorým sa narodili viac ako iba raz. Vo farnosti Lúčky sa Pavlovi a Márii Schnürerovcom v rokoch 1795 a 1799 narodili dvakrát chlapčenské dvojčiky a v oboch prípadoch im dali biblicky inšpirované krstné mená. Synom narodeným 1. júna 1795 dali mená Peter a Pavol. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 116). Mladších potomkov, narodených 3. marca 1799, pokrstili ako Filipa a Jakuba. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.:124). Ďalšími takými prípadmi boli Tomáš a Mária Rothovci. Tí v rokoch 1799 a 1804 priviedli na svet dva páry dievčat. Títo rodičia sa na rozdiel od Schnürerovcov inšpirovali pri výbere mena pre svoje deti kalendárom. Staršie dievčatá Terézia a Anna sa narodili 9. septembra 1799. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 126.) Mladšie dcéry, Magdaléna a Martaboli narodené 13. júla 1804. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 137). S rozdielom siedmich rokov sa manželom Pavlovi a Rozálii Kubissovcov narodili dva páry dvojčiek. Dvaja chlapci sa narodili v roku 1817 a v roku 1824 sa im narodil chlapec a dievča. Starší Pavol, ktorý dostal meno po otcovi, a mladší Ambróz boli narodení 11. júna 1817. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 169). Mladšie deti Matej a Veronika sa narodili 21. novembra 1824. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 191). Štvrtým prípadom rodičov, ktorí dvakrát priviedli na svet dvojčiky, boli Ambróz Puszkeiler s manželkou Máriou, rod. Kubissovou. Tým sa v prvej polovici 70. rokov 19. storočia narodili dva razy po dve dievčatá, z ktorých prvýkrát jedno z dievčat umrelo pri pôrode. 31. mája 1870 sa

Puszkeilerovcom narodila dcéra Mária so zosnulou sestrou. (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 26). Druhý prípad bol zo 16. februára 1874. Vtedy sa manželom Ambrózovi a Márii narodili dcéry Juliana a Terézia, ktoré boli pokrstené hneď na druhý deň po svojom narodení. (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 34).

Dedičnosť dvojčiek sa objavovala aj v hornooravskej farnosti, v Rabči. Väčšina z týchto manželstiev mala po dva páry dvojčiek. Vo filiálke farnosti, v Sihelnom, sa rodine Jána a Doroty Mazúrových narodili v januári 1778 dvojčiky Adam a Marina. O 12 rokov neskôr, v máji 1790, dali svojmu druhému synovi z dvojčiek opäť meno Adam a jeho sestere meno Eva. Andrej a Dorota Kovalčíkovci z Rabče sa v septembri 1780 stali rodičmi Kataríny a Evy, v januári 1783 sa im narodili ďalšie dvojčiky – dcéry Anna a Marina. Pavlovi a Anne Miškovjakovým sa v marci 1781 narodili Adam a Jozef. Po úmrtí mladšieho sa im vo februári 1786 narodili ďalšie dvojčiky, chlapec a dievča. Chlapec dostal meno po zosnulom staršom bratovi Jozefovi a dievča sa volalo Marina. V Rabči sa v rodine Pavla a Anny Kovalčíkových narodili až tri páry dvojčiek. V apríli 1783 priviedla Anna na svet dvoch chlapcov, v januári 1790 chlapca a dievča a v novembri 1795 opäť dvoch chlapcov. Teda za necelých trinásť rokov sa im narodilo šesť detí z dvojčiek. Rovnaký počet detí, ale za dvadsať jeden rok, porodila Marina Kitková svojmu manželovi Jánovi v Oravskej Polhore. V rokoch 1775, 1784 a 1796 priviedla na svet päť dievčat a jedného chlapca.

Ján Čaplovič spomína podobnú udalosť z Nepal v Turčianskej stolici, kde sa istej pastierke sviň narodili dva razy za sebou dvojčatá a tretí raz trojčatá. Táto dedičnosť dvojčiek desila ich otca, ktorý sa bál, že z toľkého požehnanja bude mať „viacej potomkov ako ošípaných.“ Navrhol teda svojej žene, aby sa dala sterilizovať. Pastier sviň predpokladal, že ľudské telo je fyziologicky podobné tomu zvieraciemu, teda konkrétne telu ošípanej, a sám sterilizoval svoju manželku. Ľudia, ktorí sa do počuli o tomto zúfalom skutku, pastiera obžalovali. Po krátkom čase bol oslobodený, a to z dôvodu, že svoj čin vykonal vo svojej jednoduchosti a bez škodlivých následkov na manželke (Čaplovič 1997: 28).

Aj v evanjelickej farnosti v Novohrade sa

v niektorých rodinách opakovali narodenia dvojičiek. Tento prejav dedičnosti sme zaznamenali u manželov Jána a Doroty Poučovcov pochádzajúcich z Rovňan, ktoré boli filiálkou turičskej farnosti. Týmto manželom sa narodili najskôr, 29. januára 1765, dvaja chlapi – Ján a Martin (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 27) a o dva roky neskôr, 18. marca 1767, dve dievčatá – Marína a Dorota (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.:30). Ján a Dorota Királyovci sa v matrike pokrstených objavili ako rodičia dvojičiat dvakrát. Rodine žijúcej v ďalšej filiálke Turičok, v Mládzove, sa 8. augusta 1787 narodili dcéry Mária a Helena (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 87). O štyri roky neskôr, 12. februára 1791, sa manželom zasa narodili dve dcéry, dvojičky. Mladšia z nich dostala meno po mame Dorote a staršia „zdedila“ meno po staršej sestre Márii, ktorá zomrela vo veku štyroch rokov (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 100). V priebehu roka a troch mesiacov sa manželom Ondrejovi a Márii Szabovcom narodili dvakrát dvojičky 18. októbra 1800 súrodenci Ján a Helena (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 139) a o pätnásť mesiacov neskôr, 10. januára 1802 dcéry Dorota a Helena (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 144–145). Posledným manželským párom, ktorým sa dvakrát narodili dvojičky, boli Ján a Helena Frančokovci. Najskôr sa obyvateľom Mládzova, 2. februára 1874, narodili Pavol a Helena. Ich vážny zdravotný stav si vyžiadal krst hneď v deň pôrodu. Pavol po ňom ihneď aj umrel a jeho sestra o deň neskôr. (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 31). Ich o päť rokov mladší súrodenci Ondrej a (opäť) Helena sa narodili 21. novembra 1879. Ich zdravotný stav bol už lepší, čo nasvedčuje dátum krstu 23. november a zápis je bez záznamu o ich náhlejšej smrti. (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 36).

NEMANŽELSKÉ A MŔTVONARODENÉ DVOJÍČKY

Vo vidieckej spoločnosti vzbudzovalo tehotenstvo ženy, ktorá nepočala so svojim zákonným manželom negatívne ohlasy. Ak sa narodenie nemanželského potomka spojilo s narodením dvojičiek, v spoločnosti to spôsobilo ešte väčší rozruch. O matke takýchto nemanželských detí svedčili hneď dvojnásobne, na čo odsudzujúca verejná mienka nezabúdala (Piasecki 1990: 116). Prípady narodenia dvojičiek ako nezákonných detí sme spozorovali aj vo farnostiach, kto-

ré študujeme. Nemanželské dvojičky sa narodili napr. v roku 1876 Helene Sidlakovej z Rabče a v roku 1888 Márii Ďubašakovej z Oravskej Polhory (Strišková 2011: 32–33). Rovnako v katolíckej farnosti v Lúčkach sa objavil prípad Kataríny Rothovej, ktorá 10. júla 1814 priviedla na svet dvojičky Annu a Jakuba. Takmer o päťdesiat rokov neskôr, 30. októbra 1860, slúžka Mária Oszvaldová, pracujúca v Kremnici a pochádzajúca z Lúčok, porodila nemanželské dvojičky Alžbetu a Annu. Takýto prípad sme zaznamenali aj v evanjelickej farnosti, keď sa Márii Gazdikovej narodili dvaja synovia Ondrej a Michal, avšak krátko po pôrode a krste v jeden deň aj umreli (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 35).

Prípady, kedy pri narodení dvojičiek prežilo pôrod iba jedno z nich, sa často opakovali. Pôrod a tehotenstvo dvojičiek bol namáhavý nielen pre rodičku, ale aj pre samotné deti. V tomto neľahkom období, nedostatok informácií o starostlivosti o matku a deti, platila rodina krutú daň, najčastejšie životom detí, niekedy aj rodičky. Vo farnosti Lukáčovce sa objavili tiež prípady, kedy pri narodení dvojičiek prežilo len jedno. Stalo sa tak pri narodení dvoch dievčat v roku 1888 a o rok neskôr pri príchode na svet dvoch chlapcov. V roku 1876 pri narodení zmiešaného páru prežilo dievča a o rok neskôr pri rovnakej situácii prežil naopak chlapec (Zemková 2010: 24). V oravskej katolíckej farnosti zisťujeme, že úmrtnosť dvojičiek sa vyskytovala ešte vo väčšej miere. Vo vyše polovici prípadov minimálne jedno z detí umrelo do dvoch rokov od príchodu na svet. V roku 1889 kedy sa vo farnosti narodilo už spomínaných 6 párov dvojičiek, dospelého veku sa dožilo len jedno dieťa. Jedno dieťa umrelo pri pôrode, tri sa nedožili ani jedného mesiaca a ďalšie štyri sa nedožili dvoch mesiacov. Ostatné tri deti sa nedožili ani svojich druhých narodenín (Strišková 2011: 30–31).

V katolíckej farnosti Lúčky sme sa stretávali rovnako s prípadmi, kedy pri narodení dvojičiek bolo spomenuté aj ich úmrtie. Takýto prípad sa odohral aj v rodine Ignáca a Magdalény Frontzovcov, ktorým sa 12. marca 1840 narodili dvojičky Anton a Magdaléna. Práve dcéra, ktorá dostala meno po matke, krátko po pôrode umrela. (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 233). Mnohokrát tieto deti ani nestihli byť pokrstené a tým pádom im nebolo udelené ani meno. Z takýchto vyberáme napr. Jozefa a Jozefínu Turstanovcov, ktorým sa 25. septembra 1851

narodili dvojčičky. Záznam o súrodencovi narodenej Terezky nemáme žiadny, ani ten, či to bol chlapec, alebo dievča (Matricula ... Lúčky ab anno 1757. Tom II.: 272). V roku 1870 boli podobné udalosti zaznamenané dvakrát. Dňa 9. marca sa Ignácovi a Terézii Oszvaldovcom narodili dievča a chlapec. Brata malej Alžbety rodičia nestihli dať pokrstiť (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 25). Podobný smutný koniec mal aj príbeh v rodine Ambróza Puszkailera, ktorého manželka Mária porodila 31. mája spomínaného roka dve dievčatá. Pokrstená z nich stihla byť len Mária, nakoľko jej sestra umrela príliš skoro (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 26). Dňa 29. novembra 1884 sa Matejovi a Amálii Oszvaldovcom narodil chlapec a dievča. Chlapec dostal meno Ján, jeho sestra pokrstená nebola (Matricula ... Luckensis Ab Anno 1860. Tom III.: 62).

V evanjelickej farnosti sa objavili ďalšie prípady, kedy dvojčičky čoskoro po narodení umreli. Pavlovi a Anne Bubuskovcom sa narodili 21. marca 1778 dvaja chlapci. Starší, imúnnejší Juraj bol schopnejší života ako jeho mladší brat, ktorý sa narodil mŕtvy (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 55). Podobný prípad sa odohral v rodine Juraja a Doroty Oravcovcov, kde sa 7. februára 1792 narodili dievča a chlapec. Dcéra Mária prežila najbližšie chvíle po narodení, avšak jej brat nie (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 104). V Turičkách sme v matrike našli záznam z 18. októbra 1800, kde sa písalo o nevyhnutnosti krstu oboch detí. Deti Ján a Helena, ktoré sa narodili Ondrejovi Szabovi mladšiemu a jeho manželke Márii, dokonca nemali kvôli urýchlenu krstu pôrodnou babičkou ani krstných rodičov (Matricula ... in Turičky ab anno 1750. Tom II.: 139). V dôsledku náročnejšieho tehotenstva sa stretávame aj s ďalšími prípadmi, kedy veľmi krátko po narodení a krste dvojčičiek obe deti umreli. Takúto udalosť prežila rodina Jána a Heleny Frančokovcov, ktorým sa 2. februára 1874 narodil syn Pavol a dcéra Helena. Obe deti umreli druhý deň po narodení (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 37).

Detská úmrtnosť dvojčičiek

Ako sme už vyššie naznačili, detská úmrtnosť v období demografického prechodu dosahovala výrazné hodnoty. Pri narodeniach dvojčičiek bola hrozba úmrtí detí vyššia. Analýzou matrik pochovaných sa presvedčame, že výrazné per-

cento populácie dvojčičiek umieralo už do troch rokov života. Záznamy o úmrtí detí sa často objavovali aj v matrikách pokrstených pri zápisoch narodených, ale v matrike pochovaných máme pochopiteľnejšie ucelenejšie záznamy o úmrtiach.

Matriky pochovaných však nedôkladne zaznamenávali celkovú úmrtnosť, najmä išlo o nedôslednú evidenciu úmrtí detskej zložky obyvateľstva. Nakoľko mnoho detí umieralo pri pôrode a nebola im udelená sviatosť krstu, neboli teda ani cirkevne pochované, a teda neboli zapísané do matriky pochovaných. V matrike zosnulých farnosti Lúčky sa v rokoch 1691–1890 objavujú záznamy o zosnulých 41 deťoch narodených z dvojčičiek. Úmrtia detí sme sledovali do tretieho roka života v skupine narodených 61 párov dvojčičiek. Tieto matričné zápisy dokladajú minimálne vyše 330 ‰ detskej úmrtnosti dvojčiat. Výrazné hodnoty detskej úmrtnosti podčiarkujú aj prípady úmrtia oboch detí v dojčenskom veku. Týchto prípadov bolo v Lúčkach celkovo devätnásť, čo predstavuje približne tretinu narodení. O úmrtiach týchto detí sa matriky „zmieňujú“ súvislejšie až od štyridsiatych rokov osemnásteho storočia, z čoho môžeme predpokladať nedôsledné vedenie detskej úmrtnosti v predchádzajúcom období. Najvýraznejšiu vlnu detskej úmrtnosti sme medzi dvojčiatami zaznamenali od polovice dvadsiatych rokov do konca šesťdesiatych rokov 19. storočia. V devätnástich prípadoch narodení dvojčičiek sme v matrikách narazili na úmrtia až 23 detí. V tomto období teda detská úmrtnosť prevýšila 600 ‰. V záverečných dvoch dekádach skúmaného obdobia sa záznamy o detskej úmrtnosti dvojčiat takmer úplne vytrácajú.

Detská úmrtnosť dvojčičiek v evanjelickej farnosti Turičky sa objavuje počas celého obdobia výskumu súvislejšie, ako tomu bolo v Lúčkách. Matriky pochovaných hovoria o zvýšených počtoch úmrtí dvojčiat prevažne v priebehu osemnásteho až do začiatku devätnásteho storočia. V týchto rokoch, kedy dvojčičky boli štatisticky najviac ohrozené, predstavovala úmrtnosť detí do troch rokov bezmála 550 ‰. Celková detská úmrtnosť bola v dvestoročnej perióde o 80 ‰ nižšia. V porovnaní s katolíckou farnosťou bola teda detská úmrtnosť v evanjelickej farnosti stredne markantnejšia. Za touto skutočnosťou môžeme vidieť prozaický regionálny rozdiel skúmaných lokalít. Potvrzuje to i vyššia detská úmrtnosť ako dôsledok epidémie neznámej

nákazlivej choroby, ktorá zvyšovala sledované hodnoty. Napríklad počet zosnulých výrazne vzrástol v roku 1778. V sedemdesiatych rokoch 18. storočia vo farnosti Turičky ročne umieralo priemerne dvadsať osôb, avšak v spomínanom roku umrelo až 57 veriacich, z čoho väčšinu predstavovala detská populácia. V tomto roku umrelo až päť detí narodených z dvojčiek, zatiaľ čo sa narodil iba jeden pár dvojčiat. Dňa 23. novembra spomínaného roka dokonca umreli dve deti, dvojčatá, rôznych manželských párov. Katarína Eliášová narodená 19. novembra 1777 umrela krátko po svojich prvých narodeninách. Jej staršia sestra Mária umrela v tom istom roku 3. júla). (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 361). V ten istý deň umrel aj osemmesačný Juraj Monoska, ktorého starší brat – dvojča umrel deň po ich narodení – 22. marca, a tak ešte nebol pokrstený (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 360–361). O inej nákazlivej chorobe hovorí aj záznam úmrtí súrodencov – päťročnej Márie a ročného Jána v rodine Pavla Frabriczyho, ktorí umreli v ten istý deň, 10. marca 1786 (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 370).

Až v osemnástich prípadoch sme v matrike pochovaných zaznamenali, že rodičom umreli obe deti narodené z dvojčiek už vo veku do troch rokov. Jeden prípad bol dokonca taký, že dvojčky Michal a Katarína Spulssakoví, pochovaní 20. júna 1743, neboli zaznamenaní ani v matrike pokrstených (Matricula ... Turičky ab anno 1714. Tom I.: 148). Vo viacerých prípadoch súrodenci umreli v jeden deň, najčastejšie veľmi krátko po narodení a krste. Ján a Michal Kačanyovci umreli dva dni po zápise do matriky pokrstených, 23. júna 1767 (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 350). Iba deň žili Ján a Anna Szallajovci, zo 6. na 7. júla 1774 (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 357). Rovnako deň žila Helena Frančoková, ktorú brat Pavol umrel už v deň krstu. Súrodenci sa narodili manželom Jánovi a Helene 2. februára 1874, Helena umrela 3. februára. (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 20). V deň zápisu do matriky pokrstených – umreli bratia Andrej a Michal. Matka týchto nemanželských detí, Mária Gazdíková, sa zo svojich synov 18. augusta 1878 nielen potešila, ale aj „oplakala“ (Matricula ... Turičky ab anno 1833. Tom III.: 23). Ešte zaujímavejšie prípady sa objavili, keď dvojčatá umreli v ten istý deň, niekoľko dní po svojom narodení. Šesťnásť dní žili bratia Ján

a Pavol Račkovci, narodení 10. marca 1786, ktorí umreli 26. marca (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 370). Ešte dlhšie žili Pavol a Mária Benzeluszkovci. Súrodenci narodení 28. februára 1782 umreli 20. marca toho istého roku (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 364). V ojedinelých prípadoch sa dĺžka života detí uvádzala v matrike aj počtom hodín. Oba prípady sa stali v rodinách, ktorých hlavou bol Ondrej Szabo. Ondrejovi Szabovi ml. a jeho manželke Márii sa 18. októbra 1800 narodili dvojčky Ján a Helena. Záznam krstu oboch hovorí „o nevyhnutnosti udelenia tejto sviatosti,“ pri ich pohrebe 21. októbra bola dĺžka života oboch označená na 35 hodín (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 386). Ondrej Szabo s manželkou Annou priviedli na svet 7. februára 1792 dvojčky Mateja a Máriu. Obaja súrodenci umreli v deň narodenia, Mária však žila iba 4 hodiny (Matricula ... Turičky ab anno 1750. Tom II.: 376).

ZÁVER

Analýza empirických záznamov predstavila narodenie dvojčiek ako čosi neobvyklé a dá sa povedať, že svojím spôsobom i vzácne. Samotné odlišenie v matrikách naznačovalo, že narodenie dvojčiek v malej dedine nebolo každodennou záležitosťou. Genetické výskumy hovoria, že jeden pôrod dvojčiek pripadá na 80 pôrodov jednorodených detí. Naše výskumy potvrdili o niečo vyšší výskyt viaccrakých narodení, avšak treba si uvedomiť, že v malej dedine s populáciou okolo 1000 obyvateľov spravidla takéto narodenia nezažívali častejšie ako raz do roka. Ešte väčšou raritou bolo keď sa súrodenci dožili dospelosti. Kvôli vysokej detskej úmrtnosti a zníženej obranyschopnosti dvojčiek bolo týchto prípadov veľmi málo. V prípadoch konkrétnych rodín sa po úmrtí oboch detí či dokonca aj po smrti matky, pravdepodobne spoločnosť mohla nazeráť na narodenie dvojčiek skôr ako na „kríž“ ako na Božie požehnanie.

Dvojčky boli najčastejšie odlišované krstnými menami. Súrodencov spájali mená biblického pôvodu, spravidla mená biblických prarodičov Adama a Evy. V oblastiach Slovenska, kde sa v rodine snažili mať len jedného potomka narodenie dvojčiek spôsobilo problém v plánovaní neskoršieho dedičstva. Neskorší tzv. systém jednodetnosti narodenie dvojčiek narušilo snahu netriešťať rodinný majetok.

Nazeranie spoločnosti na narodenie dvojčiek sa zmenilo so skvalitnením starostlivosti o matku a deti a tým sa zvýšila ich šanca na prežitie, ale i na plnohodnotný život. Súčasného človeka už narodenie dvojčiek neohrozuje na živote či zdraví, ale podľa jeho mienky na zabezpečení a komforte. V dnešnej modernej dobe teda žiaľ radšej vidíme dvojčičky v kočíku kohosi iného ako v tom vlastnom.

POUŽITÉ PRAMENE

Matricula Baptisatorum Defunctorum et Copulatorum Ecclesiae paroch in Lúčky ab anno 1688. Tom I. In Štátny archív Banská Bystrica (ŠA BB), Zbierka cirkevných matrik (ZCM), škatuľa č. 281.

Matricula Baptisatorum Defunctorum et Copulatorum Ecclesiae paroch in Lúčky ab anno 1757. Tom II. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 281.

Matricula Baptisatorum Ecclesiae paroch in Luckensis Ab Anno 1860. Tom III. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 281.

Matricula Baptisatorum Ecclesiae paroch in Turičky ab anno 1687. Tom I. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 469.

Matricula Baptisatorum Ecclesiae paroch in Turičky ab anno 1750. Tom II. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 469.

Matricula Defunctorum Ecclesiae paroch in Turičky ab anno 1750. Tom II. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 469.

Matricula Baptisatorum Ecclesiae paroch in Turičky ab anno 1833. Tom III. In ŠA BB, ZCM, škatuľa č. 469.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ADAMOVIČ, Š. 1936. *Dejiny evanj. cirkevného sboru turičského*. Turičky: Knihtlačiareň Bratov Rázusovcov v Lipt. Sv. Mikuláši.

BOTÍKOVÁ, M. et al. 1997. *Tradície slovenskej rodiny*. Bratislava: Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

ČAPLOVIČ, J. 1997. *Etnografia Slovákov v Uhorsku*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

DASZKIEWICZ-ORDYŁOWSKA, D. 1995. „Urodzenia w parafii Toszeckiej w latach 1789 – 1877,“ in: *Śląskie studia demograficzne: 2 Urodzenia*. Ed. Z. Kwaśny. Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

GOLIAN, J. 2010. *Historicko-demografická analýza krstných matrik farnosti Lúčky a Turičky v 18. a v 19. storočí*. [Diplomová práca] Ružomberok: Katedra histórie FF KU.

ILUK, K. 1998. „Ludoność parafii Witków Śląski w latach 1851 – 1898,“ in: *Śląskie studia demograficzne: tom 4*. Ed. Z. Kwaśny. Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

KWAPULIŃSKA, P. 1995. „Urodzenia w parafii Kochłowieckiej w latach 1801 – 1900,“ in: *Śląskie studia demograficzne: 2 Urodzenia*. Ed. Z. Kwaśny. Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

LENDEROVÁ M. a RÝDL K. 2006. *Radostné detství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka.

LIPOVSKI, R. 2008. *Populační vývoj frídecko-místecké aglomerace od poloviny 17. století do završení průmyslové revoluce*. [Dizertačná práca] Ostrava: Katedra historie FF OU.

NAVRÁTILOVÁ, A. 2004. *Narození i smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad.

OSVALD, A. 1995. *Hauerland gestern und heute*. Bratislava: Štúdio – dd–.

PIASECKI, E. 1990. *Ludność parafii bejskiej (woj. kieleckie) w świetle ksiąg metrykalnych z WVIII–XX w.: Studium demograficzne*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.

PROKEIN, S. 1987. *Honneshau: Geschichte eines Goldgrub-Dorfes in der Mittleslowakei (14. Jahrhundert bis 1945)*. Stuttgart: Hilfsbund Karpatendeutscher Katholiken e. V.

SPYCHAŁA, J. 1995. „Urodzenia w parafii Strzelece Opolskie w latach 1766 – 1870,“ in: *Śląskie studia demograficzne: 2 Urodzenia*. Ed. Z. Kwaśny. Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

STRIŠKOVÁ J. 2011. *Demografický vývin farnosti Rabča, Rabčice, Sihelné, Oravská Polhora v rokoch 1766 – 1895*. [Diplomová práca] Ružomberok: KU, FF, katedra histórie.

ZEMKOVÁ, S. 2010. *Demografický vývin farnosti Lukáčovce*. [Diplomová práca] Ružomberok: KU, FF, katedra histórie.